

Tuula Hyyrö: „Kas me ei võiks korraldada Põhjamaade eeskujul Eesti-Soome jutustajate kursusi ja ehk võistlusigi?”

Jutustamine kui kunst

T u u l a H y y r ö

Tampere ülikooli Hämeenlinna õpetajakoolituse keskuse professor

Suulised rahvatraditsioonid ei ole tänapäevalgi oma tähtsust minetanud, vaid on muutunud kunstiharuks, mida saab ülikoolis valikainena õppida (www.hio.no/content/view/full/41892).

Nagu saab õppida kingsepaks, õmblejaks, ehitajaks või ämmaemandaks, nii saab õppida ka jutustajaks, samas on igal külal ja suguvõsal ka oma sündinud kuldsuud, kes oskavad põnevaid lugusid pajatada õppimatagi. Tõsi, paljudes peredes on televiisor muutunud peamiseks jutupaunikuks.

Miks muinasjutud?

Kultuuri põhiväärtused, inimsuhted, peremallid siirduvad ühelt sugupõlvelt teisele just juttude, müütide ja muinasjuttude vahendusel. Lapsepõlves kuulud/loetud jutud toimivad meie hilisemat elu suunavate programmidenä. Seepärast on oluline, et muinasjutte räägitaks ka tänapäeval ja edaspidigi. Muinasjuttude uurija Bruno Bettelheimi järgi igatsevad lapsed moraaliõpetust ja rahvajuttude pakuvad seda kõige paremal viisil. Muinasjuttude tegelaste ja juhtumiste abil saab toetada laste eetilist kasvatust, sest vanad jutud tõstavad esile jul-

gust, abivalmidust ja muid olulisi moraalseid väärtusi, kinnitab ka Soome tuntud jutu-uurija doktor Hilikka Ylönen. Ta lisab, et nüüdisaegsed muinasjutud on natuke teistsugused – nendes on rohkem sallivust kui vanades rahvajuttudes.

Muinasjutupäev

Juttude jutustajatel on oma päev – 20. märts. Siis räägitakse ja kuulatakse kõikjal maailmas muinasjutte varahommikust hilisööni. Sel päeval saadetakse üksteisele jutte ka kirjaga ja Interneti kaudu. Koolid, kodud, raamatukogud, muuseumid ja vabatahtlikud ühingu korraldavad juttude esitamise tunni või päeva.

Mina puutun vanade juttude jutustamisega kokku Tampere ülikooli Hämeenlinna õpetajakoolituses, kus töötan õppejõuna. Me võtame *storytellingday* ajal praktikarühmade tudengid ning nooremate klasside õpetajad kokku

ning esitame harjutuskooli õpilastele mitmesuguseid lugusid. Algõpetusele spetsialiseerunud üliõpilased on muinasjuttude jutustamist minu juhendamisel juba varem harjutanud. Jutte valime välja sama palju, kui on rääkijaid – ühtekokku umbes kaksikümmend. Nende esitamiseks valmistame harjutuskoolis ette kolm-neli töötuba. Kujundame ruume, et need peegeldaksid esitatavate muinasjuttude maailma. Üks tubadest on kuningajuttude, teine loomajuttude jaoks, kolmandas räägitakse teiste kultuuride muinasjutte ja neljandas näiteks kurbi lugusid.

Igas töötoas jutustatakse päeva jooksul 4–6 juttu ja iga jutu esitamiseks on oma kellaaeg. Harjutuskooli õpilastele teeme infolehe, kust nad näevad, mis ruumis ja millal mingit juttu esitatakse. Õpilased valivad ise või oma õpetajate juhendamisel infolehelt jutud, mida tahavad kuulata. Ühte töötuppa tuleb korraga umbes 12 õpilast. Nad on saanud

räägitavate muinasjuttude kohta oma õpetajatelt eelteadmisi, näiteks selle tausta infot jutu autori jms kohta. Kui klassis on mõnest teisest riigist tulnud õpilane, räägitakse tema kodumaa kultuurist ja kommetest ning seejärel minnakse kogu klassiga kuulama tema maa muinasjuttu vastavas töötoas. Kui lapsena on kogetud teisi kultuure, kas või muinasjuttude kaudu nendesse „piiludes”, on täiskasvanuna kergem nende kultuuridega tutvuda. Muinasjuttude toel võib õppida sallivust ja mõista eri kultuuritaustaga inimesi. Eelmisel muinasjutupäeval oli meil näiteks tai, vene ja hiina muinasjutte, kuna laste hulgas oli nendest kultuuridest pärit õpilasi. Võõra kultuuri muinasjutte tulevad kuulama ka klassid, kus ei ole ühtegi seda kultuuri esindavat õpilast.

Olgu jutt tuttav või täiesti võõras – lapsed kuulavad jutustamist ikka hiirvaiksel. Alles oma klassis jätkavad nad õpetaja juhendamisel muinasjuttude käsitlemist. Ühed joonistavad kuulud juttu pilte või pildiseeriaid, teised teevad näidendi, millest luuakse omakorda etendus. Õpilasi võivad kuulud lood inspireerida jutustama ka kunagi varem kuulud lugusid või ise uusi muinasjutte välja mõtlema ning neid kaaslastele jutustama.

Narratiivset õppemeetodit kasutavad õpetajad kirjutavad tihti väiksemate õpilaste jutustatud muinasjutte üles, koguvad neid ja esitavad naaberklassidele või kuulajatele väljaspool kooli. Omatehtud jutte saab saata muinasjutusilla kaudu laia maailma (www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/index.html; www.berattarverkstan.se/net/index.htm).

Olen veebilehekülgedelt leidnud ka eesti laste jutustatud muinasjutte, ühtekokku 44 leheküljelt. „Laste jutusalve” leheküljed on loetavad kõikjal ning nende kaudu saame teada Eesti laste maailmapildist ja mõtetest-tunnetest – kõigest, mis rääkijaid on erutanud. Soome laste jutte on kogutud rohkem ja neid on säilitatud Tampere ülikooli ühiskonnateaduste arhiivis, kokku 3500 ühikut (www.fsd/uta.fi/aineistot/jatko/kaytto/tilaus/htm). Lisaks on avaldatud raamatuid, kus tutvustatakse laste räägitud muinasjutte, mis on juba ületanud kultuuriipiire (näiteks „Sinu, minu, meie mango... Juttudest üle kultuuriipiiride” ja

Liisa Karlssoni „Jutustamine. Võti osalemiskultuuris toimimiseks”).

Jutustamine on lapsekeskne kultuur

Meie harjutuskooli õpilased võivad kutsuda oma juttude esitusi ja nende kohta tehtud joonistusi kuulama-vaatama ka külalisi, näiteks direktori, sõprusklassi õpilased või oma vanemad. Jutustaja (õpilane) istub tugitoolis ja õpetaja või kaasõpilased intervjuerivad teda. Jutu autor on kui kultuurisaadik. See tõstab jutu väärtust ja innustab õpilast jagama oma kultuuriharrastust. Kui linnas juhtub olema lastele sobiv teatrietendus või kunstinäitus, käivad õpilased koos õpetajaga neid muinasjutupäeva järel ka vaatamas.

Muinasjutupäeva või -nädala lõppedes ootame, et meie harjutuskooli õpilased jutustaksid kuulud lugusid ka kodustele. Vanemad või vanavanemad saavad loodetavasti omakorda innustust jutustada lugusid oma lastele. Loodame, et muinasjutupäev siirdub nõnda kodussegi.

Käesoleval aastasajal on välja pakutud, et lapsed võiksid oma jutte ka viisistada – nad võiksid teha lugulaule (*tarinasävellys*). Paljud õpetajad on oma õpilaste lugulaulude sõnad ja viisi juba paberile pannud, nii saab lugulaulu hiljem uuesti esitada. Klass võib korraldada enda loodud lugulauludest kontserdi, kus autorid oma loomingut ise tutvustavad (www.tarinasaveltaminen.fi/documents/4.html).

Kuidas jutte peaks rääkima?

Muinasjuttude rääkimine on omamoodi kunst. Soome koolitustes on selle kunsti õpetamiseks veel vähe panustatud, aga näiteks Oslo ülikoolis on juba kümme aastat lugude jutustamise valikkursus. Nii on Norra koolides lugude suuline jutustamine muutunud üha tähtsamaks töövõtteks. Soomes korraldavad jutustamiskursusi peaaesjalikult rootsikeelsed koolid ja kõrgkoolid. Eri aastatel on olnud jutustamise kursusi ka Põhjamaades.

Jutu jutustamine on midagi muud kui selle lugemine. Jutustajal endal peab tekkima kujutluspilt sellest, mida ta jutustab ning oma sõnadega edasi annab. Kui teine laps kuuleb juttu, tekib temalgi

kujutluspilt. See sünnib lapse „sisemise silma” ette kui teatrietendus. Laps loob ise lavale tegelased. Juttu kuulates tekib lapsel kujutluspilt talle teada ja tuttavatest asjadest. Jutustatud muinasjutt on lapsele turvaline, erinevalt televiisorist nähtud lugudest, kus laps ei saa sündmuste käiku mõjutada ning võib kannatada ahistuse ja hiljem painajaliike unenägude all.

Hea jutustaja räägib niisiis asjadest, mida ta ise näeb. Jutustaja teeb valikuid. Tegusõnad on jutustuses olulised. Liigsed omadussõnad seiskavad sündmustiku ega ole seetõttu soovitatavad. Soome idamurded, eriti savo murre on tegusõnade poolest värvikas, jutustamise ajal kasutatakse tegevuse iseloomustamiseks ikka mitut verbi: kõndis, komberdas, jooksis, silkas jne.

Jutustades peavad laused olema lühikesed, enamasti piisab pealausetest. Jutustuses peab olema tunnet. Juttu ei saa selgitada või kommenteerida. Jutustaja istub kindlalt, käed põlvedel. Ainult napid liigutused ja miimika on lubatud – staatiline jutustaja rahustab kuulajat. Lapsele peab jääma tunne, et jutustaja naudib jutustust. Jutustatav tekst jagatakse lõikudeks, mille vahel on vaikus – mõttepausid. Lõigu jooksul edeneb loo sündmustik.

Jutustajaks kasvatakse jutustades. Jutustajate kasvamist kannustab ka rahvusvaheline võistlus, mida korraldab igal suvel Kesk-Soome väike vald Karstula. Seal valitakse Soome kõige meeldivam jutuvestja. Kas me ei võiks korraldada Põhjamaade eeskujul Eesti ja Soome jutustajate kursusi ja ehk võistlusigi?

Kirjandus

Ilmanen, P. (2002) Saduttamalla lastenkultuuri kuuluville. *Hiidenkivi* 6, 17–19.

Sadut elämän malleina ja ihmisen peileinä. (1993) Suomen YK-liitto.

Ylönen, H. (2000) *Loihditut linnut*. Satujen merkitys lapselle.

Ylönen, H. (2002) Sadut lapsen eettisessä kasvatuksessa. *Hiidenkivi* 6, 14–16.

Ylönen, H. ja Luumi, P. (2002) *Kertomus on tie*. Sadut ja raamatun kertomukset lasten maailmassa.

www.storytellingday.net

KOMMENTAAR

Meeli Pandis,

Eesti lugemisühingu juhatuse liige

Tuula Hyyrö on väga tore ja tark inime-
ne, ta võiks kirjutada artikli ka *storyline*
metoodikast, mille puhul integreeritakse
kõik õppeained ühte jutustusse. Eestis
liigutakse samas suunas, mis Soomes.
Meie lugemisühing on korraldanud sa-
masuguseid juttude jutustamisi „Luge-
mispesa” projektis. Mullu korraldasime
osalejatele ka vastavaid koolitusi. „Lu-
gemispesa” projektiga alustasime juba
2004. aastal ja selle aja jooksul on õpe-
tatud üle 1500 õpetaja kogu Eestis las-
teaedadesse ja koolidesse lugemis-
pesasid tegema, kuhu laps saab minna
aega maha võtma ja raamatuid uurima.
See on käinud nii, et üks õpetaja teeb
endale lugemispesa valmis ja muutub
siis mentoriks, kes õpetab teisi õpetajaid
samuti lugemispesa tegema.

Meie lugemisühingus mõistetakse
samuti lugemist kompleksse protsessi-
na, kus muu tegevus – arutlemine, joo-
nistamine, kirjutamine jm – soodustab
loetu mõistmist, kasutamist ja nautimist.
Aga pühendame suurt tähelepanu ka
lugemiskeskuste ületamisele ja ühingus
on eraldi huvigrupina düsleksia osa-
kond. Alates 2004. aastast on selle osa-
konna initsiatiivil välja antud kaks kogu-
mikki lugemismänge, mis on saanud
lugejateilt ja lugema õpetajateilt kõrge
hinnangu.

Aastal 2000 käivitus meil projekt „Lu-
geda on mõnus”. Selle käigus loevad
põhikooliõpilased õppeaasta jooksul
raamatuid, analüüsivad neid Interneti
jututoas ning kirjutavad võistlustöid.
Rahvusvahelise lugemisühingu Euroopa
arenduskomitee luges selle projekti
2005. aastal *Award of Innovative Reading Project in Europe* autasu vääriliseks.
Tuleval aastal tähistab projekt
oma 10. tegutsemisaastat, mis on vaba-
tahtlikul tööil põhineva projekti puhul
väga pikk aeg. Kolm korda aastas on
toimunud õpilastele silmast silma kohtu-
mised, kus on võistlused, viktoriinid,
näitlejameisterlikkuse katsed, kohtumi-
sed kirjanike ja kunstnikega, kino- ja
teatrikülastused. Külal on käinud Hen-
no Käo, Krista Kaer, Dajan Ahmet, Han-
nes Kaljujärv, Toomas Suumann, Ita

Ka koomikseid võib jutustada, lavastada, viisistada.

Ever, Aidi Vallik, Jaan Willem Sibul,
Merle Jalakas, Urmas Paet jt.

Eesti raamatu aastal 2000 viis Eesti
lugemisühing üle Eesti edukalt läbi pro-
jekti „Raamat lapselt lapsele”, kus kooli-
õpilased olid raamatute loojaks ideest
teostuseni. Valminud raamatud kingiti
noorematele õpilastele ja lasteaedade-
le. Paremaid raamatuid auhinnati ja
neist koostati näitus. 2010. aastal on ka-
vas projekt elustada.

„Jutuvanad” on kavandatud projekt
vanavanemate kaasamiseks lasteaia
tegevusse. Vanavanemate ühingu ja
pensionäride päevakeskustega koos-
töös on plaanis käivitada vanavanemate
(kes ei pea olema lasteaia käivate las-
te vanavanemad) koostöö lasteaialaste-
ga. Vanemad loevad, jutustavad ja vii-
vad läbi muud arendavat tegevust.

„Koolid, kus lugemine loeb” on rah-
vusvahelisest Euroopa lugemisühingute
(vt <http://www.literacyeurope.org>) pro-
jektist „School Where Literacy Thrives”

välja kasvanud üle-eestiline võistlus,
mille käigus koolid tutvustavad oma po-
siitivist kogemust lugemise edendamisel.

Lugemisühing koondab ligi 200 liiget
eri elualadelt: õpetajaid, uurijaid, logo-
peede, eripedagooge, raamatukogu-
hoidjaid, psühholooge, ajakirjanikke, üli-
õpilasi jt. Loodetavasti on ühing suutnud
raamatuid lastele huvitavamaks muuta
ja ehk lapsi ka rohkem jutustama pan-
nud. Loomulikult on võimalik alati palju
rohkem ära teha. Kuna enamikku nime-
tatud projektidest veavad TLÜ õppe-
jõud, on see kõik jõudnud ka nende üli-
õpilasteni.